

Гордана Стојић
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет, Ниш

УДК 316:001.82/.83
Оригинални научни рад

НАУЧНА КОМУНИКАЦИЈА И САРАДЊА КРОЗ ИСТРАЖИВАЊЕ ЕТНИЧКИХ ОДНОСА, ИДЕНТИТЕТА И РЕГИОНАЛНЕ САРАДЊЕ НА БАЛКАНУ¹

Резиме: Развој савремене науке истиче значај научне сарадње – заједнички рад већег броја научника услов је остваривања значајнијих научних доприноса. Научне конференције су места где се остварује научна сарадња (дељење идеја) и где се успоставља комуникација међу истраживачима као почетак других облика научне сарадње.

Предмет истраживања је научна комуникација и сарадња на националном и међународном нивоу на основу анализе обележја учесника научних конференција са међународним учешћем организованим од стране Центра за социолошка истраживања Филозофског факултета у Нишу. У првом делу рада приказан је развој и активности Центра за социолошка истраживања. У другом делу рада, на основу анализе учесника конференција у периоду од 1998. до 2012. године, приказан је обим научне комуникације и сарадње остварен на конференцијама. У завршним разматрањима даје се оцена ефеката одржавања конференција за повезивање научника из земље и региона.

Кључне речи: научна комуникација, научна сарадња, научне конференције, истраживање Балкана.

Научна комуникација и сарадња

Природа науке подразумева комуникацију – научно откриће не постоји уколико није саопштено. Развој науке, поред прости размене знања, све више истиче значај различитих облика научне сарадње. Представа о науци се дуго кроз историју заснивала на слици генијалног појединца који долази до научних открића изолован од друштва и других научника. Данас је овакво схватање научне делатности напуштено: не само што наука подразумева кумулацију сазнања у коме до нових открића долази ослањањем на ранија достигнућа, већ

¹ Рад је урађен у оквиру пројекта Традиција, модернизација и национални идентитет у Србији и на Балкану у процесу европских интеграција (179074) који реализује Центар за социолошка истраживања Филозофског факултета у Нишу, а финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

заједнички рад већег броја научника постаје често услов остваривања значајнијих теоријских или емпиријских доприноса. Подела рада и све обимнији материјални трошкови истраживања доводе до тога да ниједан научник као појединац не поседује сво потребно знање, вештине, средства ни време потребно за то.

Савремена наука је тимски подухват и организована делатност на коју утичу бројни друштвени фактори (од односа међу истраживачима и одлика научне заједнице до утицаја економских, културних и политичких чинилаца). Чиниоци који утичу на потребу за научном сарадњом су како унутарнаучни тако и спољашњи: растућа специјализација у науци, професионализација истраживачког рада, раст научног знања и све већи захтеви које је неопходно испунити за остваривање успешних истраживачких резултата, растућа потреба за мултидисциплинарним приступом, потреба за стицањем истраживачког искуства, промене у начину финансирања, ангажовање скупе опреме у истраживањима, потреба да се кроз научну сарадњу стичу прећутна (*tacit*) знања, жеља истраживача да повећају своју видљивост и признатост (Katz, Martin 1997: 4, Nara et al. 2003: 953).

Научна сарадња може да се одвија на различитим нивоима: сарађују појединци, тимови и организације, на националном или међународном нивоу; сарађују међусобно научне организације или пак научне и привредне организације; сарадња се одвија у оквиру једне научне дисциплине или између дисциплина. Научна сарадња може да има различите облике и интензитет: научници могу заједно да објављују радове, размењују податке и идеје кроз преписку или дијалоге на конференцијама, посећују једни друге, реализују делове истраживања чији се резултати затим интегришу (Katz, Martin 1997: 3-4). У различитим дефиницијама научне сарадње (било да је реч о сарадњи међу организацијама или појединцима) истичу се два момента: заједнички рад на остварењу заједничких циљева и дељење знања (Nara et al. 2003: 953).

У литератури се обично као најзначајнији облик научне сарадње истиче коауторство – број коауторских радова аутора из различитих организација или држава најчешће се користи као индикатор научне сарадње. Међутим, појам научне сарадње је шири па се коауторство може користити само као парцијални показатељ комплексне природе научне сарадње Katz, Martin 1997: 3-4).

Чиниоци који утичу на обим и интензитет научне сарадње су бројни. Развијеност научне сарадње зависи од научне дисциплине и врсте истраживања (теоријска —експериментална, основна – примењена). Ваннаучне околности као што је, на пример, социјална дистанца међу истраживачима или просторна близина такође могу да утичу на обим и интензитет сарадње. Значај чинилаца се мења: последњих деценија политички чиниоци добијају на значају јер се за финансирање пројеката захтева учешће више партнера (нпр. фондови Европске уније); смањење трошкова путовања и развој ИКТ олакшавају и појефтинију комуникацију и координацију активности (опширније Katz, Martin 1997, Kraut, Egido, Galegher 1988). На развој научне сарадње ограничавајуће делују трош-

кови (финансијска средства, време, повећана администрација), као и проблеми који се односе на усклађивање различитих модела управљања, регулације научног рада, различитих вредности и култура (Katz, Martin 1997: 15-16).

Истраживања научне сарадње у Србији су малобројна. Користећи коауторство као индикатор научне сарадње Лазар и Соколовска закључују да сарадничке мреже у српској социологији нису развијене (2012: 12). Као објашњење наводе два разлога: професионални и друштвени. У Србији нема истакнутих научника који би око себе окупљали млађе сараднике за истраживање одређених научних проблема. Истраживачки пројекти који се реализују у Србији нису прави тимски пројекти, већ су теме истраживања дефинисане широко тако да омогућавају истраживачима различите специјалности да се укључују у истраживање а да при том не „искорачују“ из своје дисциплине. Поред тога, у малим научним заједницама често се један или само неколико истраживача се бави одређеним специфичним проблемом па су могућности сарадње мање. Најзад, друштвени услови развоја науке у Србији последњих неколико деценија (мала финансијска издвајања за науку, период међународне изолације и релативно скоро укључивање у међународне пројекте) такође су негативно утицали на развој научне сарадње и сарадничких мрежа (Lazar, Sokolovska 2012:12-13).

Научна сарадња често почиње на основу неформалне комуникације. Иако је развој технологије омогућио ефикасну и јефтину комуникацију у реалном времену на великој удаљености, непосредна комуникација лицем у лице и даље је врло значајна. „Међу различитим типовима неформалне комуникације, комуникација лицем у лице има круцијалну улогу, углавном зато што се сматра да је то директни метод за изградњу узајамног разумевања и поверења што може да унапређује сарадњу“ (Jeong, Choi and Kim 2013: 3-5). У условима када српски социолози још увек нису у довољној мери мобилни што би омогућило активну комуникацију (гостовања на српским универзитетима научника из иностранства и обратно), научне конференције које се периодично одржавају стварају услове за успостављање неформалне комуникације и започињање научне сарадње. Оне омогућавају, прво, размену идеја, знања, искустава и критичко сучељавање различитих схватања. Друго, смањују трошкове за успостављање других облика научне сарадње: међународна научна сарадња подразумева значајно време и трошкове (проналажења партнера, трошкове путовања и слично) па конференције пружају могућност да се кроз (не)формалну комуникацију истраживача из различитих организација и држава који се налазе на истом месту у исто време пронађу партнери и створе основе за будућу сарадњу. Управо ова двострука природа научних конференција – да представљају облик сарадње у смислу дељења идеја и средство за успостављање будуће сарадње – придаје им значај упркос трошковима за организатора и учеснике.

Предмет истраживања је научна комуникација и сарадња на националном и међународном нивоу на основу анализе обележја учесника научних конференција са међународним учешћем организованим од стране Центра за социолошка истраживања Филозофског факултета у Нишу. Анализа ће се заснивати

на објављеним зборницима саопштења са конференција. Иако постоји могућност да неко учествује на конференцији, а да његов рад не буде објављен, то су врло ретки случајеви да би значајније утицали на резултате анализе. Предност објављених зборника у односу на друге изворе података (на пример, програм конференције) јесте у томе што пружају потпуније информације о ауторима–учесницима конференције (организација, град, земља). Да би се се стекао потпунији увид у активности Центра посвећених научној сарадњи, биће приказани и показатељи научне сарадње у области истраживачких активности.

У првом делу рада приказан је развој и активности Центра за социолошка истраживања. У другом делу рада, на основу анализе учесника конференција у периоду од 1998. до 2012. године, приказан је обим научне комуникације и сарадње остварен на конференцијама. У завршним разматрањима даје се оцена ефеката одржавања конференција за повезивање научника из земље и региона.

Центар за социолошка истраживања

Студије социологије почеле су на Филозофском факултету у Нишу 1971. године а 1982. основан је Институт за истраживања у оквиру радне јединице социологија. Циљ Института био је бављење „теоријским и емпиријским истраживањима у области социологије и других друштвених наука“ (Јовановић 2006: 23). Као посебна организациона целина основан је 1994. године Институт за социологију. Мењајући називе и место у структури организације Факултета, Институт је према последњем статуту Факултета добио назив Центар за социолошка истраживања.

У организационом погледу Центар није самостална научноистраживачка организација већ је део Факултета као организације са националном акредитацијом за научноистраживачки рад. Чланови Центра су наставници и сарадници Департамента за социологију. Упркос бројним покушајима није се успело да се у Центру запосле ни административно особље ни истраживачи. Захваљујући успешној сарадњи са Националном службом за запошљавање, Центар је годинама запошљавао на одређено време (кроз програме подстицаја запошљавања приправника) младе социологе који су се у њему упознавали са организацијом научног рада и стицали искуства у емпиријским истраживањима.² Центар је служио као својеврсна база за регрутовање будућих сарадника Департамента за

² Најуспешнији је у том смислу био период реализације пројекта *Здравље и болести школске деце*, када су ангажована 72 млада истраживача на период од једне до три године. Осим броја, брига о младим истраживачима огледала се и у осмишљеном програму њиховог рада. Архива Центра сведочи о темељно спроведеној процедури избора кандидата, припреми и реализацији методолошке обуке, програму рада младих истраживача под менторством старијих истраживача, праћењу њиховог рада кроз месечне извештаје и анализу рада на месечним састанцима са руководиоцима пројекта. Осим подршке Факултета и финансијера (Министарства и Националне службе за запошљавање), посебна заслуга за ово припада проф. Живојину Николићу, руководиоцу пројекта.

социологију јер се неколико истраживача касније запослило на Филозофском факултету у настави. Последњих десет година могућности запошљавања сарадника у Центру не постоје, па се организациони и административни послови обављају подршком служби Факултета и радом самих истраживача. То ограничава организационе капацитете Центра и намеће додатни рад истраживачима.

Делатност Центра је значајна за обезбеђивање квалитета последипломских студија: неколико магистарских и докторских теза настало је у оквиру реализације и/или коришћењем база података које су настале емпиријским истраживањима Центра. Учешће на научним скуповима у организацији Центра пружало је студентима постдипломских студија „могућности да саопште своје радове, да успостављају комуникацију са другим истраживачима, упознају се са организацијом научног рада и развијају осећај припадности социолошкој научној заједници“ (Стојић 2007:413).

Активност Центра састоји се пре свега у реализацији истраживачких пројеката. Већина истраживача су наставници и сарадници социологије са Филозофског факултета у Нишу. Поред тога, учествују и социолози са других факултета и универзитета у Србији. Мултидисциплинарност као стратешка оријентација испољава се кроз укључивање у истраживачки тим истраживача из других дисциплина (психологије, економије, права, историје) са Филозофског факултета у Нишу и са других факултета у Србији. Поред тога, неки истраживачи су ангажовани на пројектима чији су носиоци друге истраживачке организације, истраживачким активностима невладиних организација и слично.

У периоду од 1986. године до данас реализовано је осам пројеката (табела 1) што је омогућило континуитет истраживачке активности. Могу се разликовати два периода научноистраживачке делатности Центра (Захаријевић и др. 2009: 145). Први период (1986-2002) карактерише разноврсност тема и извора финансирања као и мања „продукција“ (научних скупова, објављених публикација). У другом периоду (2002-2012) научноистраживачка делатност је тематски усмерена на продубљено истраживање проблематике етничких односа, идентитета, сарадње и културе мира на Балкану, извор финансирања је Министарство науке Републике Србије; активности су великим делом усмерене на научну комуникацију (организовање научних скупова, публиковање зборника радова, монографија, радова у часописима). Спроведена су три обимна емпиријска истраживања (2003, 2007. и 2012) на територији Србије, Бугарске и Македоније.

Табела 1: Пројекти реализовани у оквиру Центра за социолошка истраживања

Период	Назив пројекта	Финансијер	Руководилац
1986-1990	Регионална хетерогеност и промене друштвене структуре (део пројекта Структура југословенског друштва)	Конзорцијум института друштвених наука у СФРЈ	Проф. др Љубиша Митровић
1986-1990	Радни морал, апсентизам и социјални конфликтни у привреди региона Ниша	Регионални СИЗ науке	Проф. др Љубиша Митровић
1995-2000	Здравље и болести школске деце	Савезно министарство за развој, науку и животну средину	Проф. др Живојин Николић
1995-2000	Регионална културна сарадња на Балкану	Министарство за науку и технологију РС	Проф. др Љубиша Митровић
2002	Стратегије деловања синдиката у земљама централне и источне Европе и Србије у процесу транзиције	Министарство за науку и технологију РС	Проф. др Момчило Стојковић
2002-2005	Културни и етнички односи на Балкану – могућности регионалне и европске интеграције	Министарство за науку и технологију РС	Проф. др Љубиша Митровић
2006-2010	Култура мира, идентитети и међуетнички односи у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграције	Министарство за науку и технолошки развој РС	Проф. др Љубиша Митровић
2011-2014	Традиција, модернизација и национални идентитет у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграције	Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС	Проф. др Љубиша Митровић

Научне конференције

Од 1995. године у Центру се спровode пројекти који су усмерени на истраживање савремених процеса и проблема на Балкану – регионална културна сарадња, међуетнички односи, идентитети, култура мира и модернизацијски процеси. Научне конференције са међународним учешћем одржавају се у оквиру реализације ових пројеката од 1998. године. У периоду од четрнаест година одржано је четрнаест научних скупова са међународним учешћем (табела 2).

Табела 2: Одржани научни скупови

1998	Стратегије развоја и процеси регионалне сарадње на Балкану
1999	Нови светски поредак и Балкан
2003	Култура у процесима развоја, регионализације и евроинтеграције Балкана
2004	Модели културне политике у условима мултикултурних друштава на Балкану и евроинтеграционих процеса
2004.	Друштвене промене, културни и етнички односи и евроинтеграцијски процеси на Балкану
2004	Регионални развој и интеграција Балкана у структуре ЕУ – балканска раскршћа и алтернативе.
2005	Културни и етнички идентитети у процесу глобализације и регионализације Балкана

2005	Савремени Балкан у контексту геокултуре развоја, културе мира и евроинтеграцијских процеса
2006	Геокултура развоја и култура мира на Балкану (етничка и религијска позадина)
2007	Идентитети и култура мира у процесима глобализације и регионализације Балкана
2008	Квалитет међуетничких односа и култура мира на Балкану
2010	Медији и култура мира на Балкану
2011	Традиција, модернизација, идентитети 1: Место традиције и модернизације у различитим концепцијама и стратегијама развоја земаља у транзицији
2012	Традиција, модернизација, идентитети 2: Традиционално и модерно у култури српског и балканских народа

*Суорганизатори скупа 1998 били су Институт за међународну политику и привреду и Наука и друштво.

У просеку одржавана је једна научна конференција годишње, али ритам одржавања није уједначен. Скупови нису одржавани у периоду између два пројектна циклуса Министарства, када у Центру нису реализовани истраживачки пројекти, а 2004. и 2005. године одржана су три, односно два скуп. Подача о броју одржаних скупова треба допунити бројем саопштених прилога, односно учесника да би се добио увид у обим истраживачких и организационих активности. Број скупова годишње и број учесника одређен је расположивим материјалним средствима и стратегијом реализације истраживачких пројеката.

Табела 3: Број учесника и саопштења по годинама

Година	Број скупова	Број саопштења	Број учесника
1998	1	79	84
1999	1	17	18
2003	1	34	37
2004	3	85	94
2005	2	54	56
2006	1	34	36
2007	1	35	38
2008	1	19	20
2010	1	31	35
2011	1	56	63
2012	1	54	65
Укупно	14	498	546

На скуповима је учествовало 546 учесника а представљено је 498 саопштења. Три четвртине (74,5%) учесника су са факултета, затим следе учесници из института (21,3%) и најзад из других институција (3,5).

Научна сарадња са иностраним организацијама и истраживачима

Међународна сарадња се развија као резултат синергијског деловања чинилаца на индивидуалном, тимском и организационом нивоу. Усмереност на сарадњу са иностраним организацијама и истраживачима (пре свега из региона) може се испољити на различите начине: кроз институционалну сарадњу, тематску оријентацију пројеката, реализацију емпиријских истраживања, учешће истраживача из иностранства на научним скуповима које организује Центар.

Центар има уговоре о сарадњи са организацијама из Бугарске (Великотрновски универзитет „Св. Кирил и Методије“ – Велико Трново, Институт за социологију и Етнографски институт Бугарске академије наука – Софија), Русије (Институт за социологију и Центар за конфликтологију Руске академије наука – Москва) и Македоније (Филозофски факултет у Скопљу, Институт за социолошка и политичко-правна истраживања – Скопље) (Захаријевски и др. 2009:147-148).

Усмереност на међународну сарадњу видљива је из тема пројеката. За разлику од првог периода у деловању Центра када су теме биле просторно оријентисане на Србију и Нишавски регион, од 1995. године пројекти су усмерени на истраживање процеса на Балкану. За остваривање таквог циља било је неопходно укључивање истраживача из других балканских земаља. Чланови истраживачког тима су из Србије, али су им додати научни саветници из иностранства – истакнути научници из појединих области.

Емпиријска истраживања реализују се у три балканске земље (Србија, Бугарска, Мађарска) што упућује не само на сарадњу у области организације теренског истраживања већ и сарадњу на изради теоријског оквира истраживања и методологије (прилагођавања инструмената, израда узрока) и објављивању резултата.

Најзаступљенији облик сарадње остварује се кроз научне конференције са међународним учешћем. Као што се може и очекивати, на научним конференцијама је било највише учесника из Србије (71,4%), из осталих балканских земаља 22,1%, а из других европских земаља 6,5%. Из земаља бивше Југославије, осим Србије, је 11,2% учесника (табела 4).

Табела 4: Број учесника по земљама

Држава	Број	Процент
Србија	390	71,4
Бугарска	55	10,1
Русија	33	6,0
Македонија	29	5,3
Црна Гора	11	2,0

Хрватска	11	2,0
БиХ	7	1,3
Словенија	3	0,5
Немацка	2	0,4
Грчка	2	0,4
Белорусија	1	0,2
Турска	1	0,2
Румунија	1	0,2
Укупно	546	100,0

Кад је реч о учесницима из иностранства, претпоставка је да ће најзначајнија детерминанта броја учесника по земљама бити ранија припадност истој научној заједници (бивша СФРЈ) са којима је постојала развијена комуникација, лични контакти и институционална сарадња. Ова претпоставка се само делимично потврдила: највише је учесника из Бугарске, Русије и Македоније, а затим следе Црна Гора, БиХ и Хрватска. Иако су теме скупова везане за Балкан, примећује се да се по броју учесника издвајају две балканске земље – Бугарска и Македонија. Научне заједнице Грчке, Турске и Румуније само су симболички присутне (по два, односно један учесник на 14 научних конференција), док ни на једној конференцији није учествовао ниједан истраживач из Албаније. Зашто је најразвијенија сарадња са Бугарском и Македонијом? Прво објашњење које се намеће јесте просторна близина јер она смањује финансијске трошкове и потребно време за учешће на конференцијама. Поред близине треба узети у обзир и друге чиниоце. Пошто је учешће на конференцијама на основу позива организатора,³ може се претпоставити да се избор учесника, осим на професионалним критеријумима (истакнути научници из суседства који се баве одређеном проблематиком), заснива и на ранијим личним контактима. Поред тога, током последње деценије сарадња са одређеним институцијама и појединцима из ове две земље се продубила (потписивање уговора о сарадњи са Институтом за социологију Бугарске академије наука, реализације емпиријских истраживања Центра на територији Србије, Македоније и Бугарске уз сарадњу научника и институција из ових земаља). Институционална сарадња може да се посматра као последица комуникације успостављене на конференцијама која затим утиче повратно на повећано учешће научника из ових институција на конференцијама Центра.

Да ли би се могло закључити на основу података да су ненаучни чиниоци као што је перцепција културне блискости (православље, језик) утицала на то да највише учесника буде из Бугарске, Русије и Македоније, а да из истих разлога нема ниједног учесника из Албаније и само један из Турске? Иако би то било на први поглед одговарајуће објашњење, подаци о учешћу научника из

³ На конференцијама учествују и аутори који нису непосредно позвани већ су на други начин дошли до информација о одржавању конференције.

других земаља не упућују на то. Број учесника из Грчке је занемарљив; свега 1,3% учесника су из БиХ при чему треба имати у виду да је учешће научника из Федерације и Републике Српске готово равномерно (3:4) иако у Републици Српској постоје два универзитета.

Континуирано учешће већег броја руских аутора може се објаснити дугогодишњим личним контактима и културном блискошћу као и заинтересованошћу руских научника за проблематику Балкана и њихову спремност да уложе време и средства за долазак у Ниш. У прилог томе говори и податак да учесници из Русије долазе из једанаест различитих организација.

Покушај да се пронађе нека правилност у погледу заступљености научника из различитих земаља на конференцијама које је организовао Центар не пружа једнозначни одговор. Велики број учесника из Русије и неравномерна заступљеност учесника из бивших југословенских и балканских земаља упућује на закључак да се не ради о доследном спровођењу стратегије научне сарадње, већ различит сплет чинилаца (језичка блискост, просторна близина, лични контакти) утичу на структуру учесника конференција.

Подаци о организацијама из којих долазе учесници конференција могу да пруже детаљнији увид који би потврдио/оповргао ову хипотезу. Учесници из Македоније долазе из три града и шест научних организација, из Бугарске из три града и седам научних организација (од тога три института Бугарске академије наука – социолошког, етнологског и филозофског); из Русије из четири града и 11 научних организација. Заступљени су репрезентативни филозофски факултети на којима се изучава социологија из Македоније, Русије и Хрватске, док из Бугарске, упркос великом броју учесника, нема истраживача са одељења за социологију Филозофског факултета Универзитета Св. Климент и Методије у Софији.

Коауторски радови чине 9,62% од укупног броја саопштења изложених на научним конференцијама. Међутим, ако погледамо коауторство као индикатор научне сарадње, можемо запазити да нема ниједног коауторског рада који би био резултат сарадње истраживача из различитих земаља (табела 6).

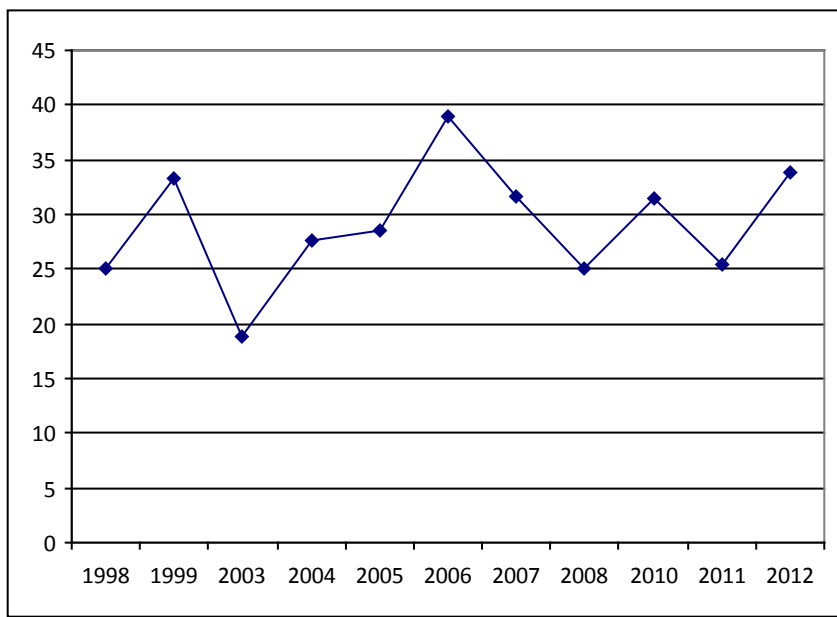
Табела 6: Удео коауторских радова по земљама

Држава	Број	Процент
Србија	38	79,2
Бугарска	5	10,4
Русија	1	2,1
Македонија	3	6,2
Хрватска	1	2,1
Укупно	48	100,0

На крају, још неколико запажања о међународној комуникацији и сарадњи. Резултати показују „децентрализованост“ – учесници из различитих земаља долазе не само из једног, већ често из више универзитетских/научних

центра: Бугарска (3), Русија (4), Македонија (2), Хрватска (3), БиХ (3), а из осталих земаља из по једног града. Друго, кад се погледа динамика удела страних научника на конференцијама, може се приметити да њихов удео варира, али се успешно одржава из године у годину (уз један изузетак) удео од најмање 25% страних учесника (графикон 1).

Графикон 1: Учешће истраживача из иностранства на научним скуповима (%)

Научна сарадња и комуникација у Србији

Научна сарадња на националном нивоу приказана је на основу показатеља сарадње кроз остваривање истраживачких пројеката, научних конференција и коауторских радова.

Научна сарадња испољава се, прво, кроз сарадњу у реализацији истраживања. Истраживачки тим пројекта 179074 који се реализује у Центру за социолошка истраживања у периоду 2011-2014. година броји 32 истраживача из осам научноистраживачких организација из Ниша, Врања, Београда и Новог Сада (табела 7). Најзначајнији аспект је мултидисциплинарност – поред социолога, 1/3 истраживача су из других друштвених наука. На институционалном нивоу најразвијенија је међу факултетима Универзитета у Нишу, док је са друга два универзитета заступљен само по један истраживач.

Табела 7: Научна сарадња у реализацији истраживачког пројекта

Градови	Број	Организације	Број	Дисциплине	Број
Ниш	28	Правни факултет	1	социологија	21
		Економски факултет	1	економија	2
		Факултет заштите на раду	1	филологија	1
		Економски факултет	1	књижевне науке	1
		Филозофски факултет	24	педагогија	3
Врање	2	Учитељски факултет	2	политикологија	1
Нови Сад	1	Филозофски факултет	1	историја	1
Београд	1	Факултет организационих наука	1	психологија	1
				електротехничке науке	1

Извор: Митровић, Стојић 2012:243-248)

Уколико се посматра дистрибуција учесника научних конференција из Србије, у погледу типа научноистраживачких организација, поред факултета (79,4%), заступљени су институти (17,2%) и друге организације (3,3%). Сарадња са научним одељењима привредних организација није уопште заступљена. Разлога за то има више, како научних (теме конференција) тако и стања у српској привреди (престанком рада великих индустријских система нестали су истраживачки институти у оквиру њих).⁴ Недостају такође и излагања аутора из невладиног сектора.

На конференцијама су заступљени учесници из свих универзитетских центара осим Крагујевца.⁵ Поред учесника из Ниша (45,4%), највише је учесника конференција из Београда – 36,4%; учесници из Косовске Митровице и Новог Сада су заступљени са 6,7%, односно 6,2% (табела 8). Поред тога, у мањој мери заступљени су учесници из других градова Југоисточне Србије и Косова и Метохије.

Табела 8: Учесници конференција из Србије по градовима

Град	Број	Процент
Ниш	177	45,38
Београд	142	36,41
Косовска Митровица	26	6,67
Нови Сад	24	6,15
Врање	7	1,79

⁴ На конференцијама су учествовали истраживачи из два института који су повезани са привредом – Институт за економику пољопривреде и Саобраћајни институт ЦИП.

⁵ У оквиру Универзитета у Крагујевцу не постоји филозофски факултет нити институти друштвених наука.

Јагодина	5	1,28
Нови Пазар	2	0,51
Лесковац	1	0,25
Пирог	2	0,51
Лепосавић	1	0,25
Лешак	2	0,51
Неготин	1	0,25
Србија	390	100

На основу ових података може се закључити да је најразвијенија сарадња са научним организацијама у Београду што је и очекивано јер је у Београду највећи, најстарији универзитет и велики број научних института из области друштвених наука. Увид у структуру организација из којих долазе учесници конференција пружа диференцијанију слику. Из Београда су учествовали истраживачи са десет факултета Београдског универзитета (највише са Филозофског факултета, Факултета политичких наука и Факултета организационих наука), више приватних факултета, самосталних високошколских установа и слично. Велики број учесника из Београда (46,5%) долази из института (Института за политичке студије, Института за међународну политику и привреду, института САНУ, Институт за филозофију и друштвену теорију, Институт друштвених наука и слично).

Неколико запажања се може дати посматрањем података о организацијама из којих долазе учесници конференција. Прво, разноврсност у погледу научне области: осим филозофских, заступљени су и други факултети друштвених наука – правни, економски, учитељски, факултети политичких и организационих наука. У мањој мери заступљени су и факултети природних и техничких наука са којих долазе социолози и економисти, али и научници из других научних области (нпр. архитектура) што говори о успешно формулисаној и спроведеној стратегији мултидисциплинарности као једном од темељних истраживачких опредељења Центра.

Друго, приметна је недовољно развијена сарадња са Филозофским факултетом у Београду – на 14 конференција било је само 13 учесника са Филозофског факултета. Овај податак је утолико занимљивији уколико имамо у виду да је најстарија и најугледнија катедра за социологију управо на овом факултету (као и катедре за неке друге друштвене науке). За разлику од тога, са Филозофског факултета у Новом Саду учествовала су 23 истраживача, а из Косовске Митровице 27. Ови подаци се могу интерпетирати у смислу неразвијене сарадње, „елитизма“ београдских социолога, али и практичних разлога (ниског вредновања учешћа на научним конференцијама за напредовање у каријери). У прилог томе говори и податак да је у истраживачким тимовима пројеката који је реализовао Центар само у једном кратком периоду био један истраживач са овог факултета.

Најзад, 38 коауторских саопштења аутора из Србије је представљено (табела 9). Преовладавају радови настали као резултат сарадње у оквиру исте научноистраживачке организације. Занимљиво је да је најмање заступљена сарадња научника из различитих научноистраживачких организација у истом граду што можда може да буде и последица тога да је мало научника који се баве истом проблематиком у једном граду. Увид у структуру аутора из различитих градова који су изложили заједничка саопштења указује на неке од начина успостављања сарадње – мобилност научника који по преласку у нову организацију настављају сарадњу са колегама из претходне организације, сарадња између старијих и млађих колега. Неко будуће истраживање би применом других методолошких поступака могло да допринесе бољем увиду у механизме успостављања коауторства као облика сарадње у нашој науци.

Табела 9: Коауторски радови српских аутора

Коауторство	Број
Аутори из исте организације	24
Различита организација у истом граду	4
Организације из различитих градова	9
Неодређено	1
Укупно	38

Завршна разматрања

Истраживачке активности Центра за социолошка истраживања састоје се углавном у реализацији пројеката које финансира Министарство науке Републике Србије. Упркос неким покушајима Центар није успео да се укључи у међународне пројекте. Недостају комерцијална истраживања па се Центар не препознаје као неко ко би нудио услуге локалној заједници, привреди и државним органима. У финансирању пројеката Центар је усмерен искључиво на Министарство науке Републике Србије што, с једне стране, обезбеђује квалитет и извесност финансирања. Међутим, непостојање других пројеката који би се истовремено одвијали има и негативне последице на истраживачку делатност. Најзначајнија последица јесте тематска униформност – иако континуирано бављење једном облашћу доприноси продубљеном сазнању, то истовремено значи и недостатак средстава за истраживањем других проблема.

На основу анализе активности Центра, може се закључити да постоји дугорочна усмереност на поспешивање комуникације и развој научне сарадње на организационом и индивидуалном нивоу, али детаљнији увид у облике и учеснике сарадње не омогућава да се закључи да је реч о конзистентној научној стратегији.

Организовање научних конференција спровођено је континуирано упркос томе што оне захтевају велика финансијска средства, време, обављање великог броја техничких и организационих послова, а са друге стране су активности ниско вредноване (како у погледу вредновања саопштења за истраживаче тако и вредновања организовања конференције за оцену успешности реализовања пројекта од стране финансијера). Са мањим одступањима остварен је релативно стабилни ритам одржавања једне конференције годишње, са учешћем аутора из иностранства чији се удео кретао од 16,7% до 38,9%.

Најдоследније се спроводи сарадња међу дисциплинама – од тема пројекта и конференција, преко учесника у истраживању до учесника научних конференција. Анализа структуре учесника указује на мултидисциплинарност као битну карактеристику конференција посвећених питањима идентитета, међуетничких односа, регионалне сарадње и развоја балканских друштава.

У покушају да окупи научнике балканских земаља да расправљају о Балкану са различитих аспеката, Центар је делимично успео обезбедивши континуирано и запажено учешће научника из Бугарске и Македоније, али пропустивши прилику да то оствари и кад је реч о научницима из Турске, Грчке, Румуније и Албаније. У остваривању тог циља, деловање Центра ограничено је материјалним и организационим могућностима, као и инерцијом приликом припрема конференција. Може се претпоставити да су језичка блискост и просторна близина утицале на овакве обрасце научне комуникације. Континуирано учешће већег броја истраживача из различитих научних центара из Русије једини је успешни покушај да се укључе истраживачи изван Балкана. Нема иностраних истраживача међу члановима истраживачког тима (иако је финансијер истраживања предвидео ту могућност) али се то надокнађује сарадњом у реализацији емпиријског истраживања на територији Србије, Македоније и Бугарске.

У којој мери комуникација остварена на научним конференцијама подстиче друге облике научне сарадње? Два су конкретна резултата проистекла из напора уложених у организовање конференција: прво, успостављање сарадње на нивоу организација (потписивање уговора о сарадњи са организацијама из Бугарске, Македоније и Русије) и друго, заједничка реализација теренских истраживања на територији три земље (Србија, Бугарска, Македонија). У оба случаја, организације учеснице сарадње прате обрасце учесника научних конференција – развијенији облици сарадње успостављају се управо са организацијама из земаља чији истраживачи најчешће учествују на конференцијама у Нишу.

Најразвијенија сарадња по више критеријума је са истраживачима из Бугарске и Македоније што се може објаснити као резултат синергијској деловања неколико чинилаца: просторна близина, непостојање језичких баријера, мањи трошкови (финансијски, време), лични контакти, теме истраживања.⁶ Иако се

⁶ Чиниоци који утичу на међународну сарадњу су: инпути (финансијски ресурси, посвећеност и време, академска успешност), мотивација (индивидуална мотивација, тип пројектних задатака) и неформална комуникација (пасивна и активна) (Jeong, Choi and Kim 2013:3-5).

на основу анализираних података не могу изводити закључци који се односе на мотивацију истраживача, могла би се поставити претпоставка за даља истраживања да жеља за афирмацијом утиче на одзив истраживача из ових земаља: с једне стране већа вероватноћа да ће пријаве за учешће на конференцијама бити прихваћене, а са друге стране неповољна материјална ситуација науке у овим земљама упућује на регионалну научну сарадњу која захтева мање трошкове.

Кад је реч о сарадњи на националном нивоу, на актуелном пројекту заступљени су истраживачи из различитих друштвених наука, са више факултета Универзитета у Нишу. Иако је удео истраживача из других универзитетских центара релативно скроман, успева се да се одржи континуитет и да сваки пројекат укључи истраживаче из других универзитетских центара. Међутим, при том је реч о појединцима, а не о тимовима који би остваривали део истраживања па се пре може говорити о придруженим члановима из других организација а не о развијеној подели рада у оквиру истраживања међу различитим организацијама.⁷ На конференцијама су заступљени научници из различитих научних центара, института и факултета. Не постоји јасан образац успостављања дуготрајне интензивне сарадње са научним институцијама. Заступљеност научника са филозофских факултета на којима постоје одсеци за социологију у земљи и иностранству је различита: на конференцијама континуирано учествују научници са неких факултета, док са других учествују повремено или уопште не. Са друге стране, мултидисциплинарност, заступљеност научника из различитих градова, различитих типова организација (института, факултета, државних и приватних) релативно се успешно остварује.

Може се закључити да интензивни облици научне сарадње (коауторство, подела рада у реализацији истраживања) нису довољно заступљени што је надомештено обимом сарадње (бројем учесника конференција, организација са којима су потписани споразуми о сарадњи). Успостављање традиције годишњих сусрета истраживача на конференцијама најзначајнији је допринос у смислу одржавања и продубљивања односа међу истраживачима из различитих дисциплина, организација и држава као основа за будућу научну сарадњу.

Извори

Митровић Љ., Д. Захаријевски, М. Стојковић (1999) *Нови светски поредак и Балкан ((New World Order and the Balkans)*. Ниш: Филозофски факултет, Институт за социолошка истраживања.

Митровић Љ., Д. Захаријевски, В. Бутиган (2000) *Стратегије развоја и процеси регионалне сарадње на Балкану ((The Strategies of the Development and the Processes of the Regional Cooperation in the Balkans)*. Ниш: Филозофски факултет, Институт за социолошка истраживања:

⁷ Једна од последица оваквог стања јесте да су, упркос укључености истраживача из других делова Србије, сва емпиријска истраживања спровођена само у југоисточној Србији.

- књига 1: Историјско-политиколошки односи на Балкану;
- књига 2: Социо-културни односи на Балкану;
- књига 3: Економски развој и економска сарадња на Балкану.
- Митровић, Љ. и други (2003) *Култура у процесима развоја, регионализације и евроинтеграције Балкана (Culture in the Processes of Development, Regionalization and Eurointegration of the Balkans)*. Ниш: Филозофски факултет, Институт за социолошка истраживања.
- Митровић, Љ, Д. Ђорђевић, Д. Тодоровић (2004) *Модели културне политике у условима мултикултурних друштава на Балкану и евроинтеграционих процеса процеса (Models of Cultural Policy under the Conditions of the Multicultural Societies at the Balkans and the Euro Integration Processes)*. Ниш: Филозофски факултет, Институт за социолошка истраживања.
- Митровић, Љ, Д. Ђорђевић, Д. Тодоровић (2004) *Друштвене промене, културни и етнички односи и евроинтеграцијски процеси на Балкану (Social Changes, Cultural and Ethnic Relations and Eurointegration Processes at the Balkans)*. Ниш: Филозофски факултет, Институт за социолошка истраживања.
- Митровић, Љ. и други (2004) *Регионални развој и интеграција Балкана у структуре ЕУ – балканска раскришћа и алтернативе (Regional Development and Integration of the Balkans into the EU Structures – Balkan Crossroads and Alternatives)*. Ниш: Филозофски факултет, Институт за социолошка истраживања.
- Митровић, Љ, Д. Ђорђевић, Д. Тодоровић (2005) *Културни и етнички идентитети у процесу глобализације и регионализације Балкана (Cultural and Ethnic Identities in the Process of Globalization and Regionalization of the Balkans)*. Ниш: Филозофски факултет, Институт за социолошка истраживања.
- Митровић, Љ. (2005) *Савремени Балкан у контексту геокултуре развоја, културе мира и евроинтеграцијских процеса (Contemporary Balkans within the Context of the Geoculture of Development, the Culture of Peace and Eurointegration Processes)*. Ниш: Филозофски факултет, Институт за социолошка истраживања.
- Митровић, Љ, Д. Ђорђевић, Д. Тодоровић (2006) *Геокултура развоја и култура мира на Балкану (етничка и религијска позадина) (The Geoculture of Development and the Culture of Peace in the Balkans (Ethnic and Religious Background))*. Ниш: Филозофски факултет, Институт за социолошка истраживања.
- Митровић, Љ, Д. Захаријевски, Д. Гавриловић (2007) *Идентитети и култура мира у процесима глобализације и регионализације Балкана (Identities and the Culture of Peace in the Processes of Globalization and Regionalization of the Balkans)*. Ниш: Филозофски факултет, Центар за социолошка истраживања.
- Ђорђевић, Д., Д. Тодоровић (2008) *Квалитет међуетничких односа и култура мира на Балкану (The Quality of Interethnic Relations and the Culture of Peace at the Balkans)*. Ниш: Филозофски факултет, Центар за социолошка истраживања.
- Стевановић, Б., А. Костић, Љ. Митровић (2010) *Медији и култура мира на Балкану (Media and the Culture of Peace in the Balkans)*. Ниш: Филозофски факултет, Центар за социолошка истраживања.
- Бозић, М., Љ. Митровић, Г. Стојић (прир.) (2011) *Традиција, модернизација, идентитети 1: Место традиције и модернизације у различитим концепцијама и*

стратегујама развоја земаља у транзицији (Tradition, Modernization, Identities 1: Place of Tradition and Modernization in Different Concepts and Development Strategies of Countries in Transition). Ниш: Филозофски факултет, Центар за социолошка истраживања.

Милосављевић, Љ., Б. Стевановић, Г. Стојић (прир.) (2012) *Традиција, модернизација, идентитети 2: Традиционално и модерно у култури српског и балканских народа (Tradition, Modernization, Identities 2: The Traditional and the Modern in the Culture of Serbian and the Balkan Nations)*. Ниш: Филозофски факултет, Центар за социолошка истраживања.

Литература

- Hara, N. at all. (2003) „An Emerging View of Scientific Collaboration: Scientists’ Perspectives on Collaboration and Factors that Impact Collaboration“. *Journal of the American Society for Information Science and Tehnology* 54(10) pp. 952-965.
- Jeong, S., Choi, J. Y., Kim, J. Y. (2013) „On the Drivers of International Collaboration: The Impact of Informal Communication, Motivation and Research Resources“, *Science and Public Policy*, November 4, 2013, pp. 1-12.
- Јовановић, В. (2006) *Филозофски факултет Ниш: 1971-2006. Монографија поводом јубилеја 35 година постојања Филозофског факултета у Нишу*. Ниш: Филозофски факултет.
- Katz, J.S., Martin, B.R. (1997) „What is Research Collaboration?“, *Research Policy* 26, pp. 1-18
- Kraut, R., C. Egidio & J. Galegher (1988) “Patterns of Contact and Communication in Scientific Research Collaboration”. *ACM O-89791-282-9/88/0001*.
http://www.cos.ufrj.br/~jano/CSCW2005/kraut_1988.pdf
- Митровић, Љ., Г. Стојић (прир.) (2012) *Традиција, модернизација и национални идентитет у Србији и на Балкану у процесу европских интеграција*. Ниш: Филозофски факултет.
- Стојић, Г. (2008) „Двадесет година последипломских студија из Социологије друштвеног развоја на Филозофском факултету у Нишу“ у: *Изазови и дometи савремене социологије друштвеног развоја* (прир. Љ. Митровић и Г. Стојић). Ниш: Филозофски факултет.
- Захаријевић, Д., Д. Гавриловић, Г. Ђорић, Г. Стојић (2009) „Департман за социологију Филозофског факултета у Нишу 1971-2009“ у: *Социологија у Србији 1959-2009. Институционални развој* (ур. Марија Богдановић). Београд: Филозофски факултет, Службени гласник.
- Lazar, Z., Sokolovska V. (2012) „Science Collaboration Networks in Sociology and Their General Characteristics in Serbia“, *Sociološki pregled XLVI* (2012), no 1, pp. 3-15.

Gordana Stojić

SCIENTIFIC COMMUNICATION AND COLLABORATION
THROUGH RESEARCH OF ETHNIC RELATIONS, IDENTITY
AND REGIONAL COOPERATION IN THE BALKANS

Abstract: The development of modern science emphasizes the importance of scientific collaboration - cooperation of a number of scientists is a requirement to achieve any significant scientific contributions. Scientific conferences are places where scientific cooperation (sharing of ideas) is realized, and where communication is established among researchers as the beginning of other forms of scientific collaboration.

The object of the paper is a scientific communication and cooperation at the national and international level on the basis of analysis of characteristics of participants at the scientific conferences with international participation organized by the Centre for Sociological Research, Faculty of Philosophy in Niš. In the first part of the paper the development and activities of the Centre for Sociological Research is presented. In the second part, based on the analysis of the participants in the conferences period since 1998. till 2012, the extent of scientific communication and collaboration achieved at the conferences is presented. The concluding remarks provides an assessment of the effects of conferences to connect scientists from the country and the region.

Key words: scientific communication, scientific collaboration, scientific conferencies, research of the Balkans.

